УДК 821.161.2"18":94(477)"15-17"

ФОЛЬКЛОРНИЙ ОБРАЗ КОЗАКА У ТВОРАХ Я.ЩОГОЛЕВА ТА ПОЕТІВ ХАРКІВСЬКОЇ РОМАНТИЧНОЇ ШКОЛИ

Регуш Ю.С., аспірант

Бердянський державний педагогічний університет

Стаття присвячена вивченню та порівнянню поезій Якова Щоголева, Амвросія Метлинського, Левка Боровиковського про козаків та козацьких пісень українського фольклору.

Ключові слова:романтизм, фольклор, козацькі пісні, мотив.

Регуш Ю.С. ФОЛЬКЛОРНЫЙ ОБРАЗ КАЗАКА В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ Я.ЩОГОЛЕВА И ПОЭТОВ ХАРЬКОВСКОЙ РОМАНТИЧЕСКОЙ ШКОЛЫ / Бердянский государственный педагогический університет, Украина.

Статья посвящена изучению и сравнению поэзий Якова Щоголева, Амвросия Метлинского, Льва Боровиковского о казаках и казацких песен украинского фольклора.

Ключевые слова: романтизм, фольклор, казацкие песни, мотив.

Regush U.S. THE FOLKLORE CHARACTER OF COSSACK IN WORKS OF Y.SHCHOGOLEV AND POETS THE KHARKOV SCHOOL OF ROMANCE / Berdyansk Elate Pedagogical University, Ukraine.

The article is dedicated the study and comparison of poetries of Yakov Shchogolev, Amvrosiy Metlinskiy, Lev Borovikovskiy of cossack and cossack songs of Ukrainian folklore.

Keywords: romanticism, folklore, cossack songs, motive.

Творчість Якова Івановича Щоголева займає вагоме місце в історії української літератури XIX століття. Як і для поетів харківського романтичного гуртка, для Я.Щоголева було характерне захоплення історичним минулим своєї Батьківщини, а особлива увага приділялась змалюванню козацької доби, суспільного устрою, здатного захистити рідну країну від чужоземних загарбників.

Вивченню творчості Я.Щоголева, з огляду на його "козакофільські" поезії, детальна увага приділяється у низці літературознавчих розвідок, зокрема: М.Сумцов "Яків Щоголів" [цит. за: 1, 127-148], М.Зеров "Непривітний співець (Я.Щоголів)" [2, 309-311], А.Каспрук "Яків Щоголів. Нарис життя і творчості" [3], Г.Хоткевич "Яків Іванович Щоголів. Огляд його життя і діяльності" [4], А.Погрібний "Яків Щоголів. Нарис життя і творчості" [5]; побіжно це питання порушується і у працях С.Єфремова "Яків Щоголів" [6, 309-310], О.Білецького "До розуміння творчості Я.Щоголева" [7, 569-570], М.Бондара "Яків Щоголів" [8, 513-514], О.Камінчук "Поетика української романтичної лірики" [9, 93-94]. Поезії Я.Щоголева історичної тематики, як і аналогічні твори інших харківських романтиків, позначені впливом народної поетичної творчості. Мета нашої статті проаналізувати спільні та відмінні риси образу козака у творчості А.Метлинського, Л.Боровиковського, поезіях Я.Щоголева та українських історичних піснях.

Творчість поетів харківської школи романтиків відзначається великим інтересом до національних фольклорних джерел, із яких вони черпали провідні мотиви своєї творчості. Слідом за народною творчістю, у поезіях романтиків, звучить туга за минулими часами, а особливо за добою козаччини, яка широко оспівувалася та підносилася у романтичних творах. М.Яценко з цього приводу зазначає: "У поетів, які не мали чітких світоглядних позицій, історична тема переростає в невиразні рефлексії з приводу минулого, де останнє бачиться ідеалом… Тема козаччини як щастя і волі у багатьох поетів втрачає історичну конкретику і переходить власне в поетичний мотив у ліричних творах… Козак стає уособленням абстрактної "вільної" людини, не обмеженої ніякими суспільними нормами моралі і обов'язку" [10, 26].

У народних козацьких піснях на перше місце виводиться героїчний образ козака – захисника Вітчизни від чужоземних загарбників. У фольклорних творах виступає узагальнений образ козака, портретної характеристики його немає, лише зазначається, що козак "молоденький". Народний образ козака – це герой-захисник, який здатен залишити власну родину заради поклику козацької вольниці, заради визвольної боротьби. Таким постає козак у народній пісні "Ой зацвіла калинонька у темному лузі":

Ой зацвіла калинонька у темному лузі,
Тепер моя головонька і серденько в тузі.
…Чи не жаль тобі, моя матінко,
Як я піду в чужу стороночку…
Ой плаче і жалкується старий батенько і старая матінка [11, 310].

Про відхід козака до війська розповідається і у пісні "Засвистали козаченьки": "Засвистали козаченьки / В похід з полуночі, – / Виплакала Марусенька / Свої ясні очі" [11, 309].

Провідні мотиви фольклорних історичних творів лягли в основу поетичних творів представників харківського романтизму. С.Козак з цього приводу зазначав: "…звернення романтичних поетів до цієї теми, введення до власної, оригінальної творчості козацької визвольної проблематики, підкреслювання героїчних мотивів, оспівування козацьких… героїв було результатом захоплення козацькими… піснями" [12, 34]. Провідне місце у козацьких творах поетів-романтиків займає фольклорний образ козака, на що вказувала і О.Камінчук: "Широко використовується в українській романтичній ліриці… позначеній сильним впливом народнопісенної поетики, фольклорний образ козака" [9, 93].

А.Каспрук наголошував на тому, що: "Звернення до минулого і оспівування його в героїчному плані було одним з основних принципів творчості українських романтиків 30–40-х років. Але не одне й те ж захоплювало в минулому різних представників романтизму" [3, 54]. Дослідник має рацію, адже беручи за основу образи козаків з історичних пісень українського народу, кожен із романтиків обробляв їх, пропускаючи крізь призму свого власного світогляду, уподобань та прагнень. Найбільше із харківських поетів темою козаччини захоплювалися Л.Боровиковський та А.Метлинський. Перший із авторів змальовує ідеальний образ козацької України, а у другого тема козацтва пройнята смутком за минулими часами.

С.Крижанівський так зазначав про поетичну спадщину А.Метлинського: "Живучи у витвореному світі козацької минувшини, А.Могила бачить і змальовує у віршах то батьківський степ, раніше повний життя, а нині пустельний… то кладовище, звідки встають козаки… то спис, який вже костей не ламає… то чарку, яку колись по повній випивали коли на орду налітали…" [цит. за: 13, 14]. У творах поета, на думку М.Костомарова: "…козак є істотою високою, але разом з тим і буйною та дикою; сцена дії покрита туманом і сльозами" [цит. за: 13, 16]. У козацьких поезіях А.Метлинського образи козаків взагалі позбавлені будь-якої конкретизації, поет лише деінде зазначає, що козак "…чорнобривий…білолицій" [14, 113], "І з шаблями, і з списами, / І на конях, і з чубами…" [13, 128].

Творчості Я.Щоголева, яка має приналежність до харківської романтики, також притаманна історична тематика. Поетичний доробок автора містить у собі цикл козацьких поезій, про які Г.Хоткевич зазначав: "Сам Щоголев найбільше цінив свої поезії про козаків; він цілий поринав душею в козацьких часах, згадував минуле і сумував, що колишня слава не вернеться" [4, 391]. Дослідник творчості митця А.Каспрук так характеризує твори поета: "Мотив суму за минулим України, за козаччиною… що визначився в поезії Щоголева в 40-х роках незмінно звучить потім в обох його збірках" [3, 13]. У поезіях запізнілого романтика постає образ козака-захисника вітчизни, але людини вільної, яка віддавала перевагу степовому життю, ніж родинному затишку.

Образи козаків у поезіях Я.Щоголева мають спільні риси з аналогічними образами творів А.Метлинського та Л.Боровиковського, та позначені впливом козацьких образів із народної лірики. А.Каспрук подає таку характеристику козака у поезіях митця: "Поет підкреслює типові риси запорізького козака – патріотизм, сміливість, рішучість, презирство до смерті, вірність в дружбі: образи запорожців, змальовані Я.Щоголевим, близькі до народнопісенних образів" [3, 53]. У своїх козацьких творах Я.Щоголев, відповідно до фольклорної традиції, не подає детальних портретів козаків, ретельно виписані лише елементи козацького одягу та зброї: "Звяхований жупан свій, / Шаблю й спис товстючий, / І пістоль і дробівницю, / І мушкет важучий…" [1, 132], "Шапку на бакір насунув, / Кунтуш відкидає" [1, 134], "Здійми пистоль з рушницею; / Дай шабельку старенькую, / Старенькую, гостренькую / Ой, дай жупан шматований…" [1, 42], "На йому жупан шовковий, / Пояс в золоті повис, / Карамзинові вильоти, / В дорогій оправі спис" [1, 137]. Поет, на відміну від народних пісень, конкретизує образ свого козака, і хоча не подає опису його обличчя, детально змальовує предмети одягу запорожця.

У творах харківських романтиків звучить розповсюджений у народних піснях мотив розставання козака із рідною домівкою. Так, у поезії Л.Боровиковського "Розставання", козак від'їжджаючи у похід залишає кохану дівчину: "Козак сідла коня вороного, / Він хоче їхати до краю чужого… / Роду й худоби не жаль козакові, / Та жаль дівчини йому молодої… / Блудить, літає козаченько в полі; / Козацька охота – гірше неволі" [15, 97-99]. Цей мотив можна побачити і у творі А.Метлинського "Козак, гайдамак, чумак", де один із головних героїв козак розстається з дівчиною: "На воронім коню їхав козак… / – Дівчино, прощай! / Гей, не гайся! На ворогів, коню!" [14, 112].

Мотив розставання козака з родиною звучить і у поезії Я.Щоголева "Воля", де козак збирається у похід на турка, і його не змогли вдержати вдома ні старі батьки, ні малі діти:

Зажурився козаченько,
Як в похід зібрався…
Батько лає, жінка плаче,
Мати все голосе;
Пильно дивляться дівчатка,

Хлопчик їсти просе…
Аж як глянув: під віконцем
Гра його коняка…
Батька, матір, жінку, діток –
Все забув вояка! [1, 132].

У творі Я.Щоголева "Поминки" зображено розставання козака з коханою дівчиною: "Козак іде – земля гуде, / Кінь з повода зривається, / Чорнявая коханая / По милому вбивається" [1, 42].

У деяких народних піснях козацького циклу, мова йде про козака – сироту, у якого немає ні батька, ні неньки: "…емоції героя, – це, переважно, тужливий настрій самотнього, безталанного козака, безрідного сироти" [11, 308]. Єдиною рідною істотою для запорожця є його вірний кінь, який залишається з ним до самого останнього моменту життя. Такий образ козака подається у пісні "Там, де Ятрань круто в'ється":

А я бідний, безталанний:
Степ широкий – то ж мій сват,
Шабля, люлька – вся родина,
Сивий коник – то ж мій брат [11, 315].

У поезіях романтиків козацької тематики також досить часто звучить оповідь про те, що козак – безрідний сирота, єдиним другом якого є його вірний кінь, що бере витоки у фольклорній традиції. Цей мотив притаманний і творчості Л.Боровиковського, у поезії "Козак" автор розповідає про сирітство козака:

Неси мене, коню, заграй під сідлом,
За мною ніхто не жаліє.
Ніхто не заплаче, ніхто з козаком
Туги по степу не розсіє...
Хіба тільки пес мій, оставшись в воріт,
Голодний, як рідний, завиє! [15, 86].

І у поезії "Безрідні" Я.Щоголева козаки оплакують свою долю, і оповідають про те, що на цьому світі сумувати за ними буде лише природа:

Сідлай коня вороного,
Ой, брате – козаче.
По нас в світ широкому
Ніхто не заплаче, –
Хіба воля – стара неня,
Та серце – рушниця;
Хіба коник – братько милий,
Та шабля – сестриця [1,43].

Козак із поезії Я.Щоголева "Запорожець над конем" тяжко оплакує втрату свого вірного друга – коня: "Зроду бравий запорожець / Ні сльозинки не пролив / А тепер стоїть понурий… / Та й говоре він коню… / А ні милої родини, / А ні брата я не знав: / В Дикім-Полі на роздоллі / Я тебе за брата мав" [1, 137].

У низці фольклорних козацьких поезій оспівується боротьба козаків проти загарбників української землі. Так у пісні "Де Савур-могила, широка долина" зображено вихід козацького війська:

Де Савур-могила, широка долина, сизий орел пролітає;
Славне військо, славне Запорізьке у поход виступає…
Славне військо, славне Запорізьке а як мак процвітає…
Славне військо, славне Запорізьке а як золото сяє [11, 313].

У пісні "Не славная Чута" вказується на те, що козаки боролися із ляхами: "…Козаки гуляли, / З лядської області / Добич вони мали, / Що ляшків-панів драли…" [11, 314]. Ще одна з пісень, "Не жур мене, стара нене", також оспівує збройну боротьбу козацького війська: "Ой, чом коні гетьманській / Не п'ють води дунайської? / Ой, не п'ють, но спочивають, / Все на той бік поглядають, / Де козаки кіньми грають, / Шабельками повертають" [11, 313].

Змалювання козацької відваги та сили у боротьбі проти загарбників рідної землі покладено в основу поезій А.Метлинського. Так, його вірш "Степ" оповідає про згадку старого козака: "Хто тут бився, в степу мчався? / Хто втікав, кого лякався? "… / "Колись, мій синку, ми тії могили / Трупом та трупом начиняли; / Колись, мій синку, ми в тії могили / Злих ворогів, було, спати клали…" [14, 110]. Подібні спогади звучать і у поезії "Чарка": "Поки вони на вороних та не сіли… / Далі на орду літали, / Орду тую побивали!" [14, 112]. Про відродження козацького духу оповідає поезія "Ополчение казаков"

Се козацький дух піднявся,
Мов із-під землі десь взявся,
І з шаблями, і з списами
І на конях, і з чубами… [13, 128].

Л.Боровиковський у поезії "Козак" змальовує образ козака, який хоче самотужки вийти на боротьбу проти чисельних ворогів:

То турок, то нехрист з-за моря летить
І коней в Дунаї купає…
Розсію, розвію я сам ворогів,
В дунайській їх витоплю хвилі… [15, 85-86].

Згадка про минулі баталії притаманна і поезіям Я.Щоголева, зокрема творові "Могила":

Буйно бився він з Ордою,
З вражим турком, з Татарвою;
Буйно шаблею махав,
Злого ворога рубав…[1, 267].

У поезії "В степу" козацька битва, як спогад про минулі баталії, постає у видінні ліричного героя:

Так мені й здається,
Що он-он стрілою
Козаки майнули
Слідом за ордою.
Ось вони настигли,
Ось вони счепились,
Шаблі забряжчали,
Списи поломились;
Б'ються, порубались;
Знову полетіли… [1, 106].

Не рідко козацькі походи завершувалися загибеллю славних запорожців, і ця сумна подія також знайшла відображення в козацьких піснях українського народу. Смерть козака оспівується у пісні "Ой за темними лісами": "Лежить козак застрелений, / Ще й кріпьою обілляний. / Нема кому потужити, / По козаку подзвонити" [11, 319]. У народних творах про загибель козака родину сповіщає його вірний кінь, цей мотив зображено і у пісні "Ой ремезе, ремезочку":

– Ой біжи ж ти, коню,
Коню вороненький,
До мого отця,
До рідної неньки…
Та похвались, коню,
Що я оженився:
…Узяв собі жінку-дружиночку –
В чистім полі могилочку [11, 311].

Образ смерті як одруження – одна із улюблених метафор козацьких пісень, на це вказує і пісня "Ой на горі огонь горить":

Ой на горі огонь горить,
А в долині козак лежить.
Накрив очі китайкою,
Заслугою козацькою.
Що в головах ворон кряче,
А в ніженьках коник плаче.
…взяв собі паняночку –
В чистім полі земляночку [11, 316–317].

Мотив героїчної загибелі козака, який оспівується у фольклорних козацьких піснях, знаходить своє вираження і у творчості харківських поетів. Цей мотив постає у поезії А.Метлинського "Козак і буря" оплакується смерть козака: "…вже не грає козак на коні, / Бо вже не стогне земля од копит: / Вже умер чорнобривий, умер білолицій! " [14, 113]. Подібний мотив звучить і у творі "Козачая смерть":

Де недавно козак гомонів,
Його кінь тупотів,
Як на ляха козак налітав,
В нього спис запускав,

Там тихо по білому степові сивий
Туман розлягається… [14, 123].

У козацьких творах Я.Щоголева немає прямих описів загибелі козака-запорожця.

У багатьох народних піснях звучить мотив суму за втраченою козаччиною, за тим, що колишні козаки занехаяли свою вдачу. Про це сповіщає пісня "Ой спав пугач на могилі": "Ой колись ми воювали, / Да більше не будем!.. / Да вже шаблі заржавіли, / Мушкети – без курків…" [11, 321]. Народні автори у пісні "Не жур мене, моя мати", сумують з приводу того, що могутня слава запорожців вже ніколи не повернеться:

Не жур мене, моя мати,
Бо я й сам журюся…
Осідлаю кониченька…
Нехай несе в чисте поле
Мене, молодого…
В чистім полі своя воля,
Що й серце німіє…
Як згадаю про ту волю,
То й знов зажурюся!
Про ту волю козацькую,
Що була – минула,
Тепер вона, як дитина,
В повитку заснула.
Чи довго ще буде спати?
Нема тих, що будять, –
Зостались на сім світі
Ті, що світом нудять [11, 321].

Дуже багато сумують у своїх творах поети романтики з приводу того, що пройшли чудові часи козацтва, що нині вже нічого не вернути і навіть колишні козаки занехаяли свою вдачу, не говорячи вже про їхніх онуків. Цей фольклорний мотив досить виразно звучить у творчості А.Метлинського, у творчому доробку якого досить велика кількість поезій присвячена суму за минулими славетними часами козаччини. Поезії "Спис" та "Чарка" оповідають про те, що козацькі атрибути спис та чарка, вже давно перестали слугувати своїм славетним господарям: "Вже з якого часу нема того війська, / Позосталась тільки чарка… / Один козак позостався: серце ниє, заниває…" [14, 112], "У батька є гострий спис, / А гострий спис, довгий, та не сяє! / Бо як на стіні повис, / Щось довго вже в ділі не буває!" [14, 111]. Найвиразніше мотив занепаду козацької слави звучить у поезії "Підземна церква":

Поки жили козак, списи й шаблюки,
Не добував нічого даром лях!
Вже стерпів і козак чимало муки…
Так і в чужій крові пополоскав він руки…
Далі не стало списа і ручниці,
Прийшлося здать і стіни, і бійниці! [14, 114].

Поезія А.Метлинського "Пішли на втікачі" оповідає про те, що рідна земля нарікає своїм дітям-козакам, які зруйнували все, що здобувалося роками і залишили країну на погибель ворогам:

Не покидайте рідную, дітки, мати…
Бо нікому на ворогів буде стати…
Коли ж з'їла уже ржа списи й шаблюки,
Вам огидло ходить за волами,
Зруйнували й віру вороги-гадюки, –
Не втікайте, козаченьки, самі! [14, 116].

Деградація могутніх козацьких коренів змальовується у поезії Левка Боровиковського "Ледащо", в якій поет порівнює славетного діда-козака та ледачого онука: "Незавидний жив козак… / Сіяв лиха по степах: / Шаблю – кіска вищербляла, / Шапка – маком розцвітала. / Коник – соколом літав… / А у внука над стіною / Шабля вищербилась – ржою. / Кінь – на стійлі задрімав / Замість шаблі та рушниці / Брязка чарка по полиці… / Те, що предки потом збили… / Все козак прогайнував" [15, 83-84].

Цей мотив звучить і в поезії Я.Щоголева "У полі", яка перегукується з твором А.Метлинського "Пішли на втікачі". Поезія "У полі" оповідає як козак з славетного героя, перетворився у звичайного гречкосія:

Гей, у мене був коняка,
Був коняка – розбишака;

Мав я й шаблю і рушницю
Ще й дівчину-чарівницю.
Гей, коняку турки вбили,
Ляхи шаблю пощербили;
І рушниця поламалась,
І дівчина відцуралась.
За буджацькими степами
Ідуть наші з бунчуками,
А я з плугом та з сохою
Понад нивою сухою... [1, 44].

Порівнявши твори козацької тематики А.Метлинського, Л.Боровиковського та Я.Щоголева, можна стверджувати, що всі вони позначені впливом усної народної поетичної творчості. Ця риса підкреслює приналежність поетів до українського романтичного напряму, який високо підносив значення фольклору для розвитку літератури. Одначе, слід наголосити, що поети у своїх творах, хоча й спиралися на здобутки народної творчості, але при цьому пропускали фольклорні мотиви крізь власний світогляд, і саме тому одні й ті ж теми в поезіях різних митців мають неоднакове звучання.

Твори А.Метлинського пройняті песимізмом і оповідають про розчарування від того, що козацтво йде у минуле, про смерть козаків: "він і був "поетом могил": "розкривав могили, начинені трупом, і сумовитий приглядав ся руїні колишньої слава народної" [16, 6]. У віршах Л.Боровиковського оспівується боротьба козаків із ворогами свого народу, але в них звучать скоріше оптимістичні, ніж песимістичні настрої. Я.Щоголев у своїх поезіях творчо обробляв фольклорні мотиви, образи козаків у нього зображені у досить оптимістичному ключі, ніде немає змалювання козацької смерті. Навіть вірш "Орел", який у першому варіанті мав трагічне закінчення – сповіщення про смерть козака, пізніше був перероблений і отримав життєствердне закінчення. Отже, можна наголосити на тому, що поезіям Я.Щоголева було притаманне оптимістичне начало, а це характерне було і для фольклорних творів.

Стосовно взаємозв'язку творчості Я.Щоголева та поезій інших романтиків, видається слушною думка А.Каспрука, який зазначав: "поетизація народної сили, оптимістичне її освітлення різко відрізняє Щоголева-поета від харківських романтиків 30–40-х років, зокрема від А.Метлинського, образи козаків якого затьмарені песимістичним настроєм… не властиві естетичним поглядам народу" [3, 54]. Творчість Я.Щоголева на козацьку тематику, хоча і має спільні риси із творами А.Метлинського та Л.Боровиковського, все ж відрізняється від них широтою оброблених мотивів притаманних фольклорним козацьким пісням. Своєю поетичною творчістю Я.Щоголев продовжував традиції старшого покоління харківських романтиків, і тому перспективним буде подальше вивчення поетичного доробку митця в контексті творів романтичних письменників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Щоголів Я. Твори. Повний збірник з ілюстраціями / Я.Щоголів: упорядкував проф. М.Сумцов. – Харків, 1919. – 287 с.
2. Зеров М. "Непривітаний співець" (Я.Щоголів) // Зеров М. Твори: У 2 т. / Микола Зеров. – Т. 2: Історико-літературні та літературознавчі праці. – К.: Дніпро, 1990. – С. 294-323.
3. Каспрук А. Яків Щоголев: нарис життя і творчості / А.Каспрук. – К.: Видавництво АН УРСР, 1958. – 119 с.
4. Хоткевич Г. Яків Іванович Щоголів. Огляд його життя і діяльності / Гнат Хоткевич // Твори: У 2 т. – Т. 1. – К.: Дніпро, 1966. – С. 369-394.
5. Погрібний А. Яків Щоголев: нарис життя і творчості / А.Погрібний – К.: Дніпро, 1986. – 166 с.
6. Єфремов С. Історія українського письменства / С.Єфремов – К.: Femina, 1995. – С.409-415.
7. Білецький О. До розуміння творчості Я.Щоголева / О. Білецький // Зібрання творів: У 5 т. – Т. 2: Українська література XIX – початку XX століття. – К., 1965. – С. 565-578.
8. Бондар М. Яків Щоголев // Історія української літератури XIX століття: підручник: У 2 кн. – Кн. 2. / [М.Г.Жулинський, М.П.Бондар, Т.І.Гундорова та ін.]; за ред. М.Г.Жулинського. – К.: Либідь, 2006. – С. 505–522.
9. Камінчук О. Поетика української романтичної лірики (Проблеми просторової організації поетичного тексту) / Ольга Камінчук. – К.: ТОВ "ЛТД", 1998. – 160 с.
10. Яценко М. Українська романтична поезія 20–60-х років XIX ст. / М.Т.Яценко // Українські поети-романтики. – К.: Наукова думка, 1987. – С. 5-36.

11. Закувала зозуленька. Антологія української народної творчості: Пісні, прислів'я, загадки, скоромовки: Для ст. шкільного віку. – К.: Веселка, 1989. – 606 с.

12. Козак С. Український преромантизм (Джерела, замовлення, контексти, витоки). – Варшава, 2003. – 226 с.

13. Могила А., Галка І. Поезії / Амвросій Могила, Ієремія Галка – К.: Радянський письменник, 1972. – 334 с.

14. Українські поети-романтики. – К.: Наукова думка, 1987. – 589 с.

15. Українські поети-романтки 20–40-их рр. XIX в. – К.: Дніпро, 1968. – 636 с.

16. Твори Амвросія Метлинського і Миколи Костомарова. – Львів.: Просвіта, 1906. – 481 с

УДК 82.09:82.1:93(477)

АЛЬТЕРНАТИВНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ІСТОРІЇ В РОМАНІ В.КОЖЕЛЯНКА "ЛЖENOSTRADAMUS": МІФОПОЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Савицька Н.С., аспірант

Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка

Стаття присвячена дослідженню міфопоетичної моделі історії в романі В.Кожелянка "Лжenostradamus".

Ключові слова: альтернативна історія, міфопоетична модель, космогонічна модель, хронотоп, архетип.

Савицкая Н.С. АЛЬТЕРНАТИВНОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ИСТОРИИ В РОМАНЕ В.КОЖЕЛЯНКО "ЛЖENOSTRADAMUS": МИФОПОЭТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ / Сумской государственный педагогический университет им. А.С.Макаренко, Украина.

Статья посвящена исследованию мифопоэтической модели истории в романе В.Кожелянко "Лжenostradamus".

Ключевые слова: альтернативная история, мифопоэтическая модель, космогоническая модель, хронотоп, архетип.

Savitska N.S. ALTERNATIVE MODELING OF HISTORY IN THE NOVEL OF V.KOZELYANKO "LZENOSTRADAMUS": MYTHOPOETICAL ASPECT / Sumy State A.S.Makarenko Pedagogical University, Ukraine.

The articleis devoted to research of mythopoetical model of history in the novel of V.Kozelyanko "Lzenostradamus".

Key words: alternative history, mythopoetical model, cosmogonic model, chronotope, an archetype.

Історія є одним із найбільш популярних об'єктів художнього моделювання, незважаючи на те, що вона не терпить умовного способу. Моделювання спирається на категорію альтернативності, проблематизує одиничність вибору в певному пункті історичної біфуркації, а також підкреслює самоцінність віртуальної конструкції. Альтернативна дійсній художня реальність підкреслює умовність меж і можливість трансформації будь-якого об'єкта, навіть такого, як історія, що здається непорушним, оскільки є реалізованим [1, 5]. Першу спробу альтернативного моделювання історії зробив римський історик Тіт Лівій у IV ст. до н. е., змалювавши можливу війну Римської імперії проти Олександра Македонського, якщо б той був живим ("Історія Риму від заснування міста" Кн. IX). До сьогодні моделювання історії в художній літературі залишається однією з найбільш поширених і цікавих тем.

У сучасному літературознавстві активно досліджуються причини перестворення історії та засоби її моделювання (Д.Затонський, Н.Маньковська, З.Шевчук та ін.); аналізується одна з форм моделювання історії у фантастичній літературі – альтернативна історія (С.Бережний, А.Валентинов, Д.Володихин, Б.Невський, О.Петухова, І.Чорний). Проблема альтернативності досліджується й у межах інших наук: історії (О.Аксьонова, О.Бочаров, Б.Могильницький, С.Переслегин та ін.), філософії (М.Гефтер, С.Екштут, К.Поппер та ін.) тощо. Проте маловивченим залишається міфопоетичний аспект моделювання світу в українській фантастиці, зокрема в такому її різновиді, як альтернативна історія. Цей піджанр наукової фантастики являє собою художнє осмислення різних варіантів історичного розвитку (що було б якби?). У сучасній українській фантастиці цей вид представлений у творчості А.Валентинова,